

خاستگاه چهره‌ها و اولین‌ها



یک قرن پیش، کوچه‌ها و خیابان‌های محله‌های امیریه و منیریه چهره‌های متفاوت داشت و ساکنان تهران قدیم آرزویشان بود که در خانه‌های اعیانی آن زندگی کنند. محله‌های منیریه و امیریه جزو نخستین‌ها بودند؛ محل زندگی اعیان، اشراف و امرای قجری و مملو از امکانات رفاهی، آموزشی و تفریحی که این محله‌ها را به پاتوق محبوب تهرانی‌ها تبدیل کرده بود. در این شماره از همشهری محله هم به ویژگی‌های این دو محله قدیمی و رویدادهای تاریخی آن پرداخته‌ایم و هم از مشهورترین چهره‌هایی که از گذشته تاکنون در امیریه و منیریه زبسته‌اند گفته‌ایم؛ از کامران میرزا نایب‌السلطنه تا چهره‌ها و رجال برجسته‌ای چون حسین لوزاده، دکتر محمود حسابدی، علی‌اکبر سیاسی، فروغ فرخزاد، علی سهیلی، مرتضی احمدی و... مطالب این نشریه حاصل نشست پژوهشی «محله من» مرکز تهران پژوهی مؤسسه همشهری با حضور نصرالله حدادی، (تهران پژوه)، رضا جعفری، محمدفیروز شیبانی، محمدرضا آشتیانی و محمدتقی قدس‌محمدی از اهالی قدیمی محله و گفت‌وگو با علیرضا مانی و محمود منبئی (تهران پژوه) است.

دو محله به نام مادر و پسر

موضوع:
وجه تسمیه
محله‌های منیریه
و امیریه

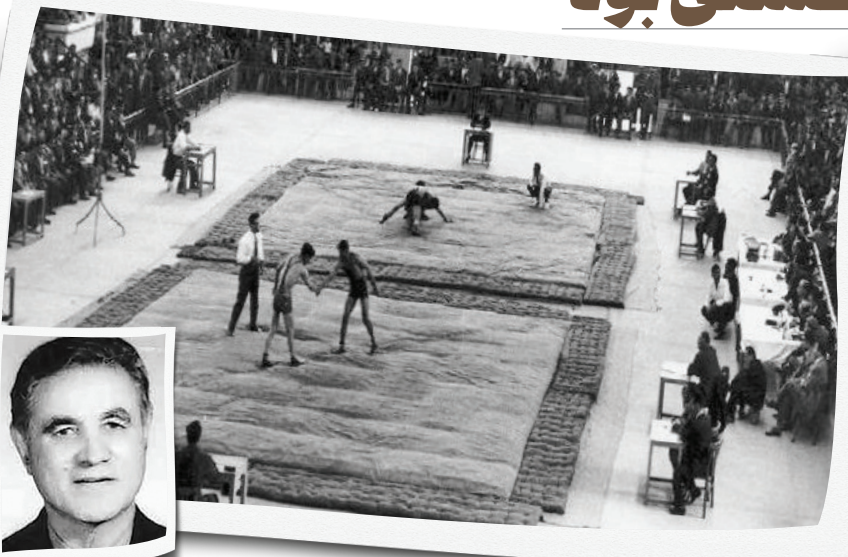
موقعیت:
منطقه ۱۱

محله منیریه از آن محله‌های قدیمی تهران است که نام یکی از همسران ناصرالدین شاه قاجار را یدک می‌کشد؛ نام منیریه که هنوز روی تابلوی میدان منیریه نقش بسته، یادآور منیرالسلطنه، همسر ناصرالدین شاه و دختر محمدتقی خان معمارباشی، معمار برجسته قجری است که بنای مدرسه دارالفنون را از خود به جا گذاشته است.



علیرضا زمانی، تهران پژوه در این باره می‌گوید: «موقوفات بسیاری از منیرالسلطنه، همسر ناصرالدین شاه، در جای جای شهر باقی مانده از جمله مدرسه و مسجد منیریه در جوار امامزاده ناصرالدین که از معروفترین موقوفات او به شمار می‌روند. منیرالسلطنه در سال ۱۳۱۱ هجری قمری تکیه سیدناصرالدین را بازسازی و به مسجد تبدیل کرد. او در همان سال، بنای امامزاده را مرمت و مدرسه علمیه‌ای در جوار امامزاده ساخت. موقوفات زمین غیر مزروع، کاروانسرا و چند ده باب دکان که برای مدرسه و مسجد منیریه وقف شده است، از دیگر موقوفات اوست.» زمانی درباره از دواج منیرالسلطنه با ناصرالدین شاه می‌گوید: «محمدتقی خان معمارباشی، معمارباشی آذربایجانی دوره قاجار، رئیس اداره بنیاد دیوان اعلی بود. گفته می‌شود در اثر رفت و آمد محمدتقی خان به دربار قاجار، ناصرالدین شاه با دخترش منیرالسلطنه آشنا شد و او را به همسری برگزید. نتیجه این ازدواج پسری به نام کامران میرزا نایب‌السلطنه بود.» کامران میرزا علاوه بر محله کامرانیه در قلب تهران نیز محله‌ای به نام خود داشت؛ محله‌ای که هنوز هم به نام او شناخته می‌شود و روزگاری محل سکونت رجال سیاسی و اعیان و اشراف قجری بود. محله امیریه را می‌گوییم؛ یادگاری کامران میرزا در همسایگی محله منیریه. علیرضا مانی می‌گوید: «کامران میرزا نایب‌السلطنه، فرزند ناصرالدین شاه و منیرالسلطنه، در دوره‌ای لقب امیر کبیر گرفت. این لقب پس از قتل میرزا محمدتقی خان امیر کبیر به او داده شد. کامران میرزا در اراضی خود در همسایگی محله منیریه خانه‌ای ساخت و همین موجب شد آن محله به امیریه معروف شود. دلیل دیگری هم برای علت نامگذاری امیریه وجود دارد. خانه کامران میرزا در نزدیکی دانشکده افسری، محل اجتماع امیران لشکر بود که همین مسئله نیز در نامگذاری محله امیریه تأثیر داشت.»

اینجا مهد کشتی بود



موقعیت:
میدان
منیریه

موضوع:
باشگاه‌های
ورزشی
معروف

محله منیریه از سال‌های دور پاتوق کشتی‌گیران مشهور پایتخت بود و بسیاری از قهرمانان پرآوازه کشتی که مدال‌های جهانی و المپیک را به گردن آویختند در باشگاه‌های قدیمی و اسم و رسم‌دار منیریه القیای ورزش را آموختند.

باشگاه سعدیان یکی از نخستین باشگاه‌های کشتی تهران در ضلع جنوب غربی میدان منیریه، پاتوق کشتی‌گیران سرشناس پایتخت بود. کامران یزدی، از اهالی قدیمی محله امیریه می‌گوید: «مدریت باشگاه برعهده مرحوم حسن سعدیان بود که نخستین بار در المپیک ۱۹۴۸ لندن به میدان رفت. خیلی‌ها او را یکی از بنیانگذاران کشتی در ایران می‌دانند و بسیاری از جوان‌های مستعد تهرانی در باشگاه سعدیان با فوت و فن کشتی آشنا شدند. پهلوان سیدمحمد رضا طباطبایی، معروف به حاجی طباطبایی، یکی از مشهورترین افرادی بود که در این باشگاه تمرین می‌کرد و فنون مختلف کشتی را به جوان‌ها آموزش می‌داد.» یزدی باشگاه کیان را یکی دیگر از قطب‌های کشتی تهران در سال‌های دور پایتخت در محله منیریه می‌داند: «کیان که اکنون به باشگاه یاسینی تغییر نام داده یکی از معدود باشگاه‌های تهران

بود که یک سالن بدنسازی در کنار سالن کشتی داشت و کشتی‌گیران حرفه‌ای در کنار کشتی بدنسازی هم می‌کردند.» برخی از قدیمی‌ها معتقدند کیان نخستین باشگاه تهران بود که در آن کشتی کج آموزش داده می‌شد و شمس‌الله آلبیگی از مربیان سرشناس آن سال‌ها در همین باشگاه فنون این رشته را به جوان‌های تهرانی آموزش می‌داد. از زمان ورود کشتی کج به ایران اطلاع دقیقی در دست نیست اما این ورزش توسط شمس‌الله آلبیگی و هایک و حدود سال ۱۳۳۲ به تهران راه پیدا کرد. مهد اصلی این ورزش و جایی که جرقه اصلی آن زده شد باشگاه کیان در محله منیریه بود. نصرالله حدادی، تهران پژوه، کثرت باشگاه‌های بزرگ ورزشی در محدوده اطراف منیریه و امیریه را دلیل اصلی شکل‌گیری راسته فروشندگان لوازم ورزشی در منیریه می‌داند و می‌گوید: «راه‌اندازی باشگاه سعدیان در میدان منیریه، پای بسیاری از کشتی‌گیران تهرانی را به این محله

باز کرد. باشگاه شماره ۴ در خیابان محبوب مجاز فعلی هم محل تمرین فوتبالیست‌های سرشناسی همچون علی جباری، حمید امینی، غلام وفاخواه و فریبرز اسماعیلی بود که همگی برای تیم ملی بازی می‌کردند. زورخانه فولاد در میدان شاپور سابق و وحدت اسلامی فعلی و باشگاه فردوسی در همان حوالی پاتوق ورزشکاران باستانی بود. باشگاه دخانیات در پایین دست امیریه هم والیبالیست‌ها و کشتی‌گیران معروفی داشت. از طرفی، مسابقات آموزشگاهی در تهران رونق بسیاری داشت و دبیرستان‌های ابوالمسلم و شرف از طرف محله منیریه در آن مسابقات حضور مستمر داشتند. بنابراین همه ورزشکاران و دانش‌آموزان باید برای حضور در باشگاه‌ها و مسابقات آموزشگاهی ملزومات ورزشی تهیه می‌کردند و برای همین فروشگاه‌های لوازم ورزشی برای پاسخگویی به نیاز چنین جماعتی در خیابان منیریه یکی پس از دیگری راه‌اندازی شد.»

ساخت مدرسه‌ای نظامی شبیه فرانسوی‌ها



با هدف شکل‌گیری ارتش نوین و منظم در سال‌های اولیه سده ۱۳۰۰ و تصویب مجلس، توسعه و تجهیز ارتش و فراهم کردن زیرساخت‌های مورد نیاز آموزش نظامی گری کلید خورد و در این مسیر پادگان نظامی در خیابان امام خمینی (ره) امروزی در بخش شمالی باغ منیریه سابق در دوران پهلوی اول ساخته شد. نصرالله حدادی، تهران پژوه می‌گوید: «از سال ۱۳۰۲ قانون سربازگیری و توسعه ارتش منظم در مجلس تصویب شد و رضا شاه شروع به ساخت مراکز نظامی در اطراف خانه‌اش، کاخ مرمر، کرد. برای مثال، تبدیل باغ‌شاه به پادگان یکی از همین اقدامات برای تربیت نیروی نظامی بود. به مرور این مراکز نظامی افزایش پیدا کرد و دانشکده افسری شکل گرفت. البته هسته اولیه شکل‌گیری دانشکده افسری به الگوبرداری پهلوی اول از مدرسه نظامی سن سیر فرانسه و ادغام تجهیزات آموزشی موجود برمی‌گشت. نام قدیمی‌ترین مرکز آموزش عالی نظامی در سراسر کشور، مدرسه صاحب‌منصبی بود که از سال ۱۳۱۴ به دانشکده افسری تغییر کرد. در این دانشکده با استفاده از استادان ایرانی و خارجی دوره‌های آموزش کلاسیک و با محوریت

موضوع:
دانشگاه
افسری
امام‌علی

موقعیت:
خیابان
امام‌خمینی

رزم زمینی در رشته‌های پیاده، سواره، توپخانه و بعدها مهندسی و اردو ناس و ویژه افسران تشکیل می‌شد. این دانشکده در سال ۱۳۷۵ با اخذ مجوز از فرمانده کل قوا به دانشگاه افسری امام‌علی (ع) تغییر نام داد.»